

Předmluva.

Bylo to asi l. 1874, když jsem se s M. Kolářem v Praze setkal a s ním společně u kapitoly a při deskách zemských pracoval. Od té doby jsme po celé dvacetiletí společně pracovali. Kolář mě zasvětil do všech svých prací a den co den spolu rozmlouvajícе vytřbili jsme si své soudy a na některých věcech se ustanovili. Kolář tehdá hlavně pracoval o rodopise šlechty v Plzensku usedlé, přihlížeje k tomu pilně, aby poznal erby a pečeti všech těchto rodů. Tato poslední věc zalíbila se mu tak, že sbírání erbů mýnil rozšířiti na celé Čechy. Z té příčiny probral ještě jednu archiv univ. knihovny, l. 1876 propracoval drahně paměti v Třeboni a Nových Hradech, doplnil pak práce své již před tím v Jindřichově Hradci a Plzni konané. Obětoval na to celé velké prázdniny a když byl mnoho domácích listoven zejména Malt. a Kříž. prohlédl, zajel si do Drážďan a Mnichova, a tu ze všech první tamější české památky propracoval. Později následovaly práce v arch. c. k. místodržitelství, v c. k. stát. archivu ve Vídni, v Litoměřicích. Poslední práci většího rozsahu konal ve Vídni, prohlížeje stará rejstra královská, ale konce jich již nedošel. Mezi tím býval častokráte v Třeboni a Hradci, stále své snůšky doplňuje.

Výpisky svoje od r. 1876 řídil tak, aby z nich mohl dáti seznam všech erbů a rodin, které našel. K tomu měla se vzdělati nauka, v čem se erby a paměti naší šlechty od cizozemských lišily, čili česká heraldika. O tu věc zajímali jsme se nejen já, nýbrž i kolegové: O. Hejnic a Fr. Slavík. Často o tom rozmlouvajícе, vyměřili jsme také osnovu, jak jsme si heraldiku mysliili. Všeobecná část měla obsahovati heraldická pravidla vůbec a v Čechách platicí zvláště. Ve zvláštní části měly se probrati napřed erby rodin velkých aneb rozšířených a potom erby vladyckých rodin po jednotlivých krajích. Protože Kolář od l. 1880—1882 již všecken material pohotově měl, naléhali jsme na něho nejednou, anobř často (a tuším jemu až k omrzení), aby výsledky svých bádání sepsal. Ale Kolář, jenž byl bázlivé povahy a starosti si dělal, že ještě nemá dostatečné zásoby, otálel a raději se bavil vyhledáváním

novinek, kterých ještě nikdo neznal. Přes to sestavil si přehledy erbů podle krajů a pomálu připravoval všeobecnou část.

Protože při svých bádáních nejednou o Moravu zavadil, došel k poznání že pravidla, která v Čechách platila, také platila na Moravě, že mnohé rodiny ani nelze rozlišiti na české a moravské, nýbrž že byly společné, a řkouc krátce, že o Čechách bez Moravy nemohlo se psáti. Z těch příčin rozšířil bádání své na Moravu, doplnil v té příčině výpisky své v Třeboni a Jindř. Hradci a propracoval zemský archiv v Brně. Byl by ovšem potřeboval ještě nějaké archivy na Moravě probrati, ale k tomu z jistých příčin nedošlo. Byltě Kolář již při letech a miloval domácí pohodlí.

Výpisky si činil tak, že si nalezené věci zapisoval do notesů aneb malých knížek a to za časté tužkou, tak že mnohé jeho výpisky na ten čas jsou rozmazány, a mnohá knížka pro chatrný papír a špatnou vazbu rozpadla se tak, že ji nemožno srovnati. Spolehaje na svou obrovskou pamět, nedělal si výpisků z tištěných knih a také ve svých psaných věcech nezavedl si pořádek žádoucí. Věděl a pamatoval si, kde co o některé rodině neb osobě našel, hbitě z hromady knížek vybral tu pravou a hned mohl pověděti, co má zapsáno. Ačkoliv pak měl svoje přehledy podle krajín, přece jen jsme tušili, že tento způsob k dokonalému konci nepovede, a že mnoho přehlédne. Z těch příčin radil jsem mu, aby si dal všecek svůj materiál na cedulky rozepsati, a sám jsem mu některé tištěné knihy rozepsal. Kolář uposlechl, platil nemalé peníze za opisování a pak cedulky zavřel do škatule. Avšak přece byl z toho dobrý následek, že od těch dob si výpisky hned na místě na cedulky činíval. Těch cedulek se po jeho smrti množství našlo, ale nebyly nijak srovnány, protože druhou částí heraldiky ještě nebylo hnuto.

Kolář totiž v první části příliš se obmeškával. Chtěl věc důkladně propracovati a proto pouštěl se do všelijakých bádání, která přísně do heraldiky nenáležela (ku př. turnaje). Rozšiřovav tedy úkol svůj více a více, sotva v hrubém první část dokončil. Když jej smrt l. 1898 dne 15. května překvapila, byla první část sice skorem hotova ale nesrovnána, tak že čisté opisy a koncepty nesnadno bylo rozeznávat, a kromě to se našla troje i čtvera spracování jedné věci, tak že tu byla před rukama rudis et indigesta moles. Z těch příčin, a aby záslužná tato práce nezastarala, uvázal se nížepsaný v to, aby první část přehlédl, srovnal a k tisku upravil a druhou část dopsal.

K sepsání této části zbyly notesy s poznámkami, zprávy na cedulkách a tak zvaná Jakubičkova sbírka. (Jakubička, horlivý genealog, byl soudním adjunktem napřed ve Vožici a potom v Oticích a vypisoval své věci ze všelijakých vzácných zřidel, o kterých nyní nevíme.) Nebylo nic rozepsáno z tištěných děl. Na štěstí bylo mi možno, nedostatek tento aspoň částečně nahraditi. Potřebuje erbů a pečetí ke svým pracím všiml jsem si jich záhy a vida, že Kolář se k sepsání svého díla nemá, sestavoval jsem si sám seznam všech erbů a pečetí, jak jsem je v různých končinách našel. Pře-

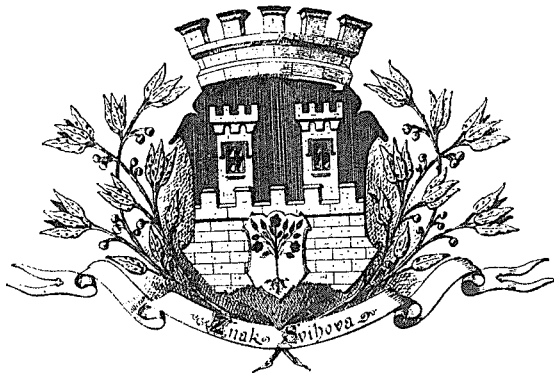
hledy ty jsou sepsány ve čtyřech knihách vázaných, z nichž jedna obsahuje pečeti králů, královen, biskupů, prelátů a měst, dvě erby a pečeti české a jedna moravské. Mnoho mám společného s Kolářovými výpisky, ale poněvadž čtyři oči lépe vidí než dvě, nebude to věci na škodu, že jsem mohl obojích užiti. Ale sepsání to nedosáhne ani polovičné úplnosti. Já jsem sbíral toliko pro svou potřebu a tolik, kolik mě bavilo. Kolář sebral toho mnohem více a nic nerozepsal, spolehaje se jen na svou paměť a proto každou maličkost asi z 30 knížek a rozličných popsaných listů sbíral a často ani to, o čem věděl, ve svých poznámkách nenašel. Kdyby byl látku náležitě rozepsal, byla by to hračka, sestaviti erby všech rodin, a podle takových rozepsání mohl se také sestaviti klíč k poznání erbů. Ale klíč tento, potřebný jako sůl, zůstane prozatím práním.

Nedlouho před svou smrtí napsal Kolář pro Naučný Slovník důkladný článek Heraldika. Jest to výtah z jeho velkého spisu a bylo podepsanému výborným vodítkem, aby mohl Kolářovu osnovu poznati.

Tichý a snaživý Kolář konce svého díla, jemuž prázdné chvíle po svědomitém a až úzkostlivě bedlivém konání učitelského svého úřadu obětoval, se nedočkal. Tragický to zjev, že se bral po celé živobytí k určitému cíli, ale dojíti ho nemohl, poněvadž se neviditelné břemeno naň věšelo a vůli jeho podlamovalo.

Budiž snahám jeho a lásce k své rodné zemi a přirozenému jazyku zachována vděčná památka.

V Písku v červnu l. 1900.

Rozvržení díla.

Heraldika dělí se na dva hlavní oddíly:

První hlavní část obsahuje propravu neb propedeutiku k heraldice. Tu třeba mluvití napřed o poměru naší heraldiky k cizím heraldikám (kap. I.). Potom třeba jest vypsati tak zvaná vyměření neboli definice, totiž pravidla, jak se hledí ke stáří erbů, platnosti právnické a rozdílnostem jich co do zevnějšku, i co do vnitřku (kap. II.). V jiné části pojednává se o dějinách erbů, o jich rozvoji jak heraldickým tak uměleckém, totiž, jak a kdy povstaly, jakým způsobem byly skládány a jak umělci o jich umělecké zdokonalování se vynasnažující, druh druhu překonávali (kap. III.). Neméně důležité jsou dějiny erbovního práva, totiž jak se nových erbů nabývalo, jak staré se potvrzovaly a zlepšovaly a pod (kap. IV.). V kap. V. vypisuje se právo platné při užívání erbů a otázky s tím souvisící, totiž že stejný erb svědčí o společném původu a jakým právem erby se dědívaly. V následujících dvou hlavách líčí se dějiny heraldiky či literatura (kap. VI.) jako i zřídla, odkudž známost heraldiky vážíme a pomůcky, jichž při tom užíváme. K tomu též třeba promluvití o vývodech a pohřbech (kap. VII.). Tu se končí první část.

Druhá část obsahuje popis a ocenění jednotlivých částí erbů. Proto se tu mluví napřed o barvách čili tinkturách a kožešinách (kap. VIII.). Nežli se přikročí k následujícímu rozboru, třeba něco říci o terminologii čili názvech v pravé heraldice české platných (kap. IX.). Potom teprve následuje podrobný rozbor částí, totiž napřed částí podstatných, které scházeti nesmějí u erbu, štítu a tak zvaných kusů (kap. X.), pak popisy erbovních znamení (kap. XI.), popis přilbice neb helmice (kap. XII.), klenotů a pokryvadel (kap. XIII.). Následuje potom pojednání o částech nahodilých, které při každém erbu nebývají, totiž rozmanitých ozdobách, jimiž erb byl zlepšován (kap. XIV.) a o odznacích, které si úředníci neb osoby v důstojenstvích postavené na své erby dávali (kap. XV.). Třeba potom promluvití o takových ozdobách, které nejsou v erbu samém, nýbrž mimo něj (kap. XVI.). Důležité jest také pojednati

o měnění erbů u jedné rodiny neb erbů slučování (kap. XVII.). Poslední oddíl heraldiky jest nauka o blasonování neb popisování, kritisoání, historisoání a diagnose neb poznáání erbů.

Co potom následuje, lze pokládati za přídavky. Tím vyčerpána jest heraldická věda, jak se obyčejně v heraldických dílech probírá.

České heraldice a českému národu však tato popsaná všeobecná heraldika nestačí. Český národ, který ctí předky své, ať urozené neb neurozené, chce také znáti to, čím se urození jeho předkové honosívali. M. Kolář bohužel se již k sepsání té části nedostal a při jeho důkladné znalosti starých rodin a obrovské paměti byl by zajisté o tom výtečné vypsání složil. Upravovatel jeho díla hleděl aspoň z části nahraditi, oč nás ukrutná smrt připravila. Pro snadný přehled volil tuto soustavu:

A. Vypsání erbů kmetských, velkých a rozšířených rodů i v Čechách i na Moravě.

B. Vypsání erbů panských a vladyčích rodin v Čechách.

C. Týchž vypsání na Moravě.

D. Vypsání erbů pánů a vladyk, kteří se později přistěhovali (asi po r. 1520) a tak zvaných erbovníků.

Pro oddíly *B*, *C* a *D* volen abecední pořádek.

K této zvláštní části dodáváme, že tu v odděleních *B*, *C*, *D* nelze a nesmí se hledati úplnost (totiž takovou úplnost, jak je za nynějšího stavu možná), protože řádně zpracovaného a spořádaného materiálu po ruce nebylo a takový ze všech koutů shledávati, vyžadovalo by práci několika let. Nicméně aspoň v odděleních *B* a *C* nebude žádný znamenitý rod vynechán a nedostatek bude nejspíše jen při oddělení *D* pozorován.*)

*) Sestavil Aug. Sedláček, vydávatel.